

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Кафедра інформатики, кінезіології та кіберспорту

Свістельник І. Р.

ЛЕКЦІЯ № 3

Відкритий доступ до інформації

з навчальної дисципліни

**„ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА СТУДЕНТА
ТА АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ”**

галузь знань 07 „Управління та адміністрування”

спеціальність 073 „Менеджмент”

рівень вищої освіти – бакалавр

факультет туризму

ТЕМА. Відкритий доступ до інформації

План

1. Відкритий доступ до інформації.
2. Електронні репозитарії (НРАТ) та журнали відкритого доступу.

Відкритий доступ до інформації

Однією з тенденцій сучасної наукової комунікації є міжнародний рух за відкритий доступ – рух за вільний та безперешкодний онлайн доступ до наукових та освітніх матеріалів. Передумовами виникнення руху за відкритий доступ стали зростання цін на наукові журнали та інтенсивний розвиток інформаційних технологій.

У 2002 р. було оприлюднено Будапештську ініціативу відкритого доступу (ВОАІ) з формулюванням поняття відкритого доступу: безкоштовний онлайн доступ до наукової інформації та літератури; вільне використання інформації для проведення наукових досліджень; дотримання авторських прав на наукову продукцію та дотримання прав по покликання та цитування інформації.

Сьогодні відкритий доступ реалізується двома шляхами: через архіви вільного доступу – електронні репозитарії та журнали відкритого доступу.

Репозитарії – це електронні архіви тривалого зберігання та відкритого доступу до результатів наукових досліджень. У репозитарії можуть зберігатися будь-які оцифровані об'єкти наукової, освітньої, адміністративної, культурної діяльності окремого дослідника, інституції чи галузі. Репозитарії, як правило, не мають жодних обмежень у доступі ні за часом, ні за категоріями користувачів, наприклад, лише для авторизованих користувачів.

Репозитарії поділяють на:

– *інституційні* – належать одній установі: університету, інституту, лабораторії, організації;

тематичні – охоплюють окремі дисципліни або галузі знань;

урядові – належать державним структурам, що забезпечують зберігання та організацію доступу до урядових документів, звітів;

міжінституційні – належать консорціуму університетів чи інститутів або окремому проекту.

Найчастіше репозитарії асоціюють з університетами та іншими науковими інституціями, а їх зміст – з науковими та навчальними документами (статтями, дисертаціями, тезами, навчальними матеріалами тощо).

Кожний репозитарій має власні політики щодо колекцій, менеджменту, доступу. Види документів, які зберігають у репозитаріях, залежать від місії та політики репозитарію (чи його інституції).

Репозитарії не виконують видавничої функції і не відповідають за експертну оцінку розміщених там робіт. Розміщують матеріали у форматах: Adobe PDF, Microsoft Powerpoint, Microsoft Excel, JPEG, GIF, MP3, AVI тощо.

Від 2017 року в Україні функціонує Національний репозитарій академічних текстів.

🔍 Пошук академічних текстів

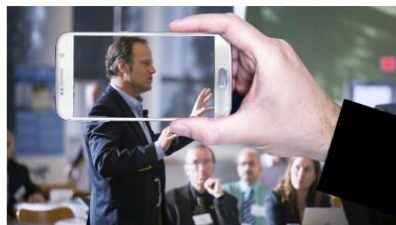
🔍🔍 Розширений пошук академічних текстів

ПРО НАЦІОНАЛЬНИЙ РЕПОЗИТАРІЙ

УСІ НОВИНИ НА ПОРТАЛІ

Національний репозитарій розміщує такі академічні тексти:

- дисертації на здобуття наукових ступенів та автореферати дисертацій;
- кваліфікаційні випускні роботи здобувачів вищої освіти;
- статті в наукових виданнях, у тому числі всі статті (сукупність статей), на підставі захисту яких присуджено науковий ступінь;
- монографії, у тому числі ті, на підставі захисту яких присуджено науковий ступінь;
- наукові видання;
- звіти у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- депоновані наукові роботи;
- підручники, навчальні посібники та інші науково- та навчально-методичні праці;
- публікації, розміщені авторами на інтернет-платформах для обміну науковими публікаціями.

Національний репозитарій складається з центрального репозитарію, що підтримується розпорядником Національного репозитарію, і локальних репозитаріїв, що підтримуються інституціональними учасниками (освітніми чи науковими установами, що мають власні репозитарії).

До Національного репозитарію надходять усі академічні тексти незалежно від дати їх створення та оприлюднення у визначеному регламентом порядку. Розпорядник Національного репозитарію формує реєстр академічних текстів, який є відкритим та містить бібліографічні відомості про академічні тексти, що включені до центрального та локальних репозитаріїв, а також оприлюднені в електронній або паперовій формі.

Національний репозитарій надає відкритий доступ користувачам до інформації, що в ньому міститься, зокрема до реєстру академічних текстів, а також їх електронних версій та інших пов'язаних з ними даних, розміщених на умовах відкритого доступу, через офіційний веб-портал Національного репозитарію, що має доменне ім'я nrat.gov.ua.

✓ відвідувачі НРАТ на рівні із зареєстрованими користувачами можуть вільного та безоплатного переглядати та завантажувати електронні версії академічних текстів у будь-якому обсязі;

✓ академічні тексти індексуються в інтернеті, що полегшує пошук потрібної інформації;

✓ сервіси, які працюють з текстовими індексами, зокрема Unicheck, мають доступ до індексації академічних текстів НРАТ, що дозволяє підвищити ефективність автоматичних антиплагіатних перевірок;

✓ функціонує автоматизована передача матеріалів до репозитарію від закладів вищої освіти та наукових установ України.

Ресурси Національного репозитарію академічних текстів є допоміжним засобом **для перевірки академічних текстів на наявність збігів** текстових (літерних і цифрових символів) та графічних фрагментів і проведення **експертизи на плагіат** у тому числі – академічний.

Журнали відкритого доступу

Потреба в журналах відкритого доступу була зумовлена тим, що упродовж багатьох років основними утримувачами наукових журналів були бібліотеки, які здійснювали передплату та надавали їх у користування лише тим, хто працював чи навчався в установі. Це були журнали закритого доступу. Але зростання цін на друковані журнали, неспроможність закладів вищої освіти та наукових установ передплачувати періодику у тій кількості, яка їм була необхідна, неоперативність журналів у надходженнях, а також активне упровадження в життя сучасних інформаційних технологій та використання

мережі інтернет, яка надала можливість будь-якому користувачеві безоплатно та без обмежень щодо авторських прав і ліцензування читати, завантажувати, копіювати, розповсюджувати, друкувати, шукати чи через покликання отримувати повні тексти статей, зумовили студентів та науковці дедалі більше шукати інформацію саме в мережі інтернет, що й спричинило рух за відкритий доступ до наукових досліджень.

Сьогодні відкритий доступ функціонує за принципом покриття всіх коштів за рахунок автора або його установи та безкоштовного й безперешкодного онлайн доступу всіх охочих до потрібної інформації через інтернет

Відкритий доступ не є самвидавом чи публічним доменом. Він абсолютно сумісний з авторським правом, контролем якості через експертне оцінювання, фінансовими витратами і доходами (навіть прибутком), престижем, якістю, просуванням кар'єри, індексуванням й іншими функціями та допоміжними послугами, пов'язаними з науковою літературою, її розповсюдженням та зберіганням.

Ініціатори та прихильники відкритого доступу вважають, що ця модель надає переваги для всіх зацікавлених сторін: фінансуючим організаціям у вигляді послуг для суспільства та позитивної віддачі від інвестицій у дослідження; авторам – широке розповсюдження їх публікацій; читачам – безперешкодний доступ до першоджерел; видавцям та рецензентам – високу оцінку їхньої праці; бібліотекам – всебічно задовольняти різноманітні інформаційні запити користувачів; дослідницьким установам та інституціям – збільшувати їх видимість, зміцнюючи репутацію та престиж; невеликим видавництвам та науковим громадам – стратегічні перспективи для розвитку.

До ресурсів відкритого доступу належать:

[Directory of Open Access Journals \(DOAJ\)](#) – каталог журналів відкритого доступу, що містить понад 10 тис. назв журналів. Система є відкритою для розміщення наукових періодичних видань, які відповідають опублікованим стандартам [Будапештської ініціативи відкритого доступу](#).

DOAJ - Directory of Open Access Journals - міжнародний мультидисциплінарний каталог журналів відкритого доступу

DOAJ DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS

- Містить понад 10000 назв наукових журналів та метадані статей цих журналів.
- Каталог прагне охопити усі відкриті наукові журнали, що дотримуються загальних принципів якості наукових видань, сприяти їх поширенню за допомогою руху Відкритого доступу

ДОСТУП
ВІЛЬНИЙ

- DOAJ існує за рахунок спонсорської підтримки і не залежить від державних чи приватних організацій;
- будь-який відкритий рецензований журнал може бути доданий до каталогу за умови відповідності критеріям DOAJ

РЕЄСТРАЦІЯ
ВИДАНЬ ПЛАТНА.

E-Journals.org – база покликань на сайти електронних журналів світу з різних галузей знань.

Electronic Journals Library – колекція електронних академічних журналів. Нараховує понад 64 тис. назв, з них у вільному доступі – 29 тис.

Elsevier – журнали відкритого доступу від видавництва Elsevier.

BASE – система пошуку академічних ресурсів відкритого доступу (OAI-PMH), містить понад 53 млн документів з різної тематики, представлених в Інтернеті, що підтримується бібліотекою університету Білефельда.

Journals 4 Free – портал академічних журналів відкритого доступу (понад 7 тис. назв). Пошук можна здійснювати за категоріями, мовою чи присутністю в базах даних: Scopus, PubMed, ISI Master.

Journal TOCs Discovery Service – сервіс пошуку актуальної наукової інформації. Пошук здійснюється у назвах та змісті авторитетних наукових комерційних журналів та журналів вільного доступу (понад 15 тис. назв). Journal TOCs індексує статті одразу, як тільки вони з'являються в межі.

Журнали відкритого доступу (Open Access) мають декілька видів:

золотий доступ – статті, опубліковані в статусі „Open Access”, є відкритими для кожного, хто користується інтернетом. Їх можна вільно використовувати з обов'язковим покликанням на автора. Статті, які публікуються у відкритому доступі, проходять всі редакційні етапи та обов'язкове рецензування;

зелений доступ – автор публікує статтю у виданні, а потім самостійно (депонує, самоархівує) розміщує її в репозитарії;

гібридний доступ – журнали надають доступ до статей через передплату чи оплату, яку сплачують автор чи спонсор досліджень;

бронзовий доступ – статті доступні на сайтах видань одразу після публікації, але вони не мають ліцензії на повторне користування;

алмазний чи платиновий доступ – автор і видавець нічого не сплачують за публікацію статті. Витрати за публікацію беруть на себе організації чи ЗВО (в межах існуючого бюджету).

З 1 січня 2021 року міжнародним консорціумом грантодавців та установ впроваджена ініціатива, що має на меті миттєвий доступ до результатів наукових досліджень кожному.

Переваги відкритого доступу

Більшість науковців можуть читати результати сучасних наукових досліджень. Таку змогу мають й ті, хто не зміг би отримати доступ до такої інформації через високу передплату наукових журналів. Наукові дослідження й наукові ідеї розповсюджуються швидше, їх читає велика кількість осіб. Наукові дослідження у відкритому доступі сприяють перегляду значно більшої кількості публікацій та більшої кількості покликань на ці наукові дослідження. Відкритий доступ до інформації використовують не тільки науковці, а й студенти під час навчання, наприклад для написання рефератів, кваліфікованих робіт тощо.

Недоліки відкритого доступу

У таких галузях знань як медицина та економіка дослідників оцінюють за можливістю публікувати статті в журналах з високим коефіцієнтом впливовості, однак має пройти певний час, перш ніж ці статті набудуть чинника впливу на широку наукову спільноту. Кількість якісних журналів з відкритим доступом в галузях знань різна. Деякі галузі знань мають недостатню кількість журналів з відкритим доступом.

Список використаних джерел:

1. Український інститут інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uipv.org/ua/zagvid.html>
2. Відкритий доступ до наукової інформації: хто, для чого і як [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpi.ua/1634-2>
3. Інформаційне суспільство як новий етап розвитку суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/2017/>